

ПАЛНТИКЛА

НИМА

1909 2. август 1987. 400 динара

међугорје
наша госпа
узбудила свет
јавно мњење
словенци о југославији

ITALIA 2000 LIT FRANCUSKA 6,30 F. ŠVEDSKA 9,00 SKR ŠVAJCARSKA 3,00 SFRS AUSTRIJA 20,00 ASCH NEMAČKA 3,50 DM

пула 87.

већ виђено

КАКО МИСЛЕ СЛОВЕНЦИ

Критичнији него икад према Савезу комуниста, мисле да нам демократија и самоуправљање измичу и транке — алтернативне излазе из кризе друштва

једнога. Супротставили смо се покушају да се на самом почетку поларизирају гледишта за непосредне изборе и против њих, и да се постави једноставно питање — да ли су непосредни избори инкомпатибилни делегатском систему или не. Избегли смо такву теоријску расправу, полазећи од тога да непосредни избори сами по себи нису инкомпатибилни делегатском систему.

Будући да тај став има снажну подршку, вјерујем да ћемо коначно предложити Уставној комисији да се делегати Савезног вијећа Скупштине СФРЈ бирају непосредним тајним гласањем у делегатским изборним јединицама. У републикама би било 30, а у покрајинама 20 изборних јединица у којима би делегати били непосредно бирали, а одговарали би радним људима и грађанима у тим јединицама.

Постоји могућност да се постигне сагласност да се и делегати у Вијећу удруженог рада скупштина република и покрајина исто тако бирају на тајним и непосредним изборима. Делегати у већу општина републичких скупштина бирали би се, међутим, као и сада, делегирањем.

Отворено је још питање како и на који начин бирати делегате у друштвено-политичка вијећа републичких и општинских скупштина, па и друга вијећа скупштина општина. Мислим да смо близу договора.

Да ли је било речи о структури скупштине, увођењу нових или укидању неких постојећих скупштинских већа?

— Било је много ријечи, и много варијанти и подваријанти за рјешавање овога питања. Предложено је да најмање половина делегата у Савезном вијећу мора да буде из удруженог рада и материјалне производње, а да најмање половина делегата у вијећу република и покрајина буде из Вијећа удруженог рада скупштина република и покрајина. То је велики корак напријед у јачању утицаја удруженог рада на рад и одлучивање у Скупштини СФРЈ.

Како се ви лично осећате у овој улози? Је ли вам тешко?

— Атмосфера је била добра, кооперативна и то нам је свакако олакшало рад. Било је и тешких тренутака, с обзиром на разлике у ставовима, на упорност у изношењу и бржењу одређене аргументације с којом се иступало, био сам понекад у ситуацијама да кажем: „Ко ме гурну...“

Ипак, могу рећи да се уистину радило и ради на начин који је права афирмација колективног рада, па да кажем, и колегијалног рада. Зато немам неког великог разлога да се жалим на тешкоће тога рада.

■ СТЕВАН НИКШИЋ

Мала енигма у пасусима који следе:

(1) „Словенци су нас надмашили. Ми смо били под Турцима и имамо разбарушену дисциплину; они имају пруску дисциплину. Био сам у Љубљани — све је другачије, развијена колективност. Они увек нају решење пре него ми. Заиста, о Словенцима имам изузетно добро мишљење“.

(2) „Словенци разбијају Југославију. Настројени су против ЈНА. Словенци су еготици, окренути себи и сопственом стандарду, други их не занимају. Словенци превисше наседају Католичкој цркви. Они допуштају различите сумњиве идеје“.

Ова два пасуса дели, између осталог, пет година.

Својеврсну заљубљеност у Словенце (1) исказивали су учесници НИИ-овог „форума“ о кризи и моралу 1982. године.

Шта се крије у „хладним ветровима с југа“ (2), рекли су сами Словенци у овогодишњем истраживању јавног мњења. Анкетари су им понудили „негативне стереотипе“. Слажући се да таква мишљења постоје, испитаници су их, наведеним редом, одбили. Словенци су се и тада јако нервирали због представа о којима говоримо. Али, која корист од нервирања?

У разбијању стереотипа важну улогу игра истраживање јавног мњења, а ставови просечног Словенца испитују се сваке године, још од 1968.

СОЦИЈАЛИЗАМ И ИСТРАЖИВАЊА

Деветнаесто истраживање словеначког јавног мњења завршено је пре две недеље. У тексту који је тим поводом објавило љубљанско „Дело“, не без поноса, записано је да је то једино редовно истраживање јавног мњења у једној социјалистичкој држави. Из дубине стереотипа можда би се могло тражити разјашњавање поређења једне републике са социјалистичким државама у свету. А можда и не би.

— Однос политике према овој врсти истраживања мењао се — каже др Нико Тош, један од људи који је од почетка у истраживачком тиму. — Било је покушаја мешања, амбиција да се истраживања ставе под окриље Социјалистичког савеза. Последњих десетак година, међутим, обезбедили смо самосталност. Политика је све заинтересованија за резултате до којих долазимо. Консултујемо се, наравно, приликом припреме истраживања, а-

НАГЛАШЕНА КРИТИЧНОСТ ЈАВНОГ МНЕЊА: НИКО ТОШ

ли све је то у границама нормалне сарадње, без формализовања односа са институцијама. Реч је о реалној демократизацији односа у коме се истраживање јавног мњења јавља као феномен политичке културе.

Доктор Тош подсећа да не постоји истраживање југословенског јавног мњења, па чак ни неко друго, слично републичко. „Било би изузетно занимљиво поредити резултате различитих средина. Овако, кад рецимо Институт друштвених наука у Београду успе да се избори за неко истраживање, ми се укључујемо и радимо паралелно словеначко. Да макар у једној области имамо упоредиве податке.“

Пошто у овом случају упоредивих података нема, ево за почетак општих оцена из овогодишњег истраживања словеначког мњења:

— политичка свест је сазрела; заостравају се ставови у односу на социјализам, економију, политичку ситуацију; људи су критичнији, али у тој критичности не осећају се безнадежно, већ траже алтернативне излазе из кризе.

За јавност су у овом тренутку припремљени подаци о одговорима на 23 питања која не захтевају додатна разјашњења. Да подсетимо, истраживање спроводи Истраживачки институт Факултета за социологију, политичке науке и новинарство — Центар за истраживање јавног мњења Универзитета „Едвард Кардељ“ у Љубљани.

Остали резултати и анализе биће саопштени на јесен.

НАЈБОЉЕ ЈЕ ТРОШИТИ

Месечна плата једва да је довољна за живљење 28,2 одсто анкетираних, док 34 процента испитаника изјављује да им на крају месеца остане саввим мало пара. Свест о друштвеној кризи и троцифреној инфлацији утицала је на традиционалну штедљивост Словенаца: 65,2 одсто њих изјавило је да паре треба трошити јер штедња не вреди. У односу на 1978. то је прави преокрет — тада је 65 одсто људи мислило да им штедња обезбеђује сигурну будућност. Из групе економских питања издвајамо још један одговор: 70 одсто испитаника сматра да губиташи треба да иду у стечај, али да се радницима обезбеди посао.

Појединачно питање о земљишном максимуму дало је јасан одговор: 74,5 процената Словенаца сматра да га треба укинути.

Истраживачи су такође упитали: у Југославији постоје различити погледи на решење привредних, политичких и културних питања. Шта мислите, како се то може решити? Словенци су одговорили: суочавањем различитих погледа и предлога (55,2 одсто); различити погледи стварају збрку, зато их треба учинити јединственим (17,7); проблеме је могуће решити државним мерама и присилом (6,6); војска ће то лако решити увођењем реда (2,4). А пред овим пи-

тањем неодлучно је остало 18,1 одсто анкетираних.

Питање о предстојећим променама Устава — да ли би Словенија требало да има већу или мању привреду, политичку и културну самосталност — дало је, ако се вратимо на оне стереотипе, очекиван одговор: 49,4 одсто сматра да треба да има већу, 25,1 одсто једнаку, 2,3 мању него до сада а неодлучно је 23,1 процента Словенаца.

Постоји и овакво питање: да ли и друге републике и покрајине треба да имају већу самосталност? Одговори на ово питање потврђују претходне, отклањајући (евентуалне) сумње у агресивну националну самосвест.

ДЕМОКРАТИЈА, СИДА И МИЛИЦИЈА

Неколико питања о изборном систему требало би да за званичну политику буду заиста важни: за непосредне изборе изјаснило се 38,2 одсто Словенаца, за више кандидата на листама 62 процента, дужи мандат на политичким функцијама тражи 69,8 процената испитаника.

Цирил Злобец

СТИДИМ СЕ

„Свестан сам: наслов овог размишљања скоро је неукусно патетичан, али нека остане какав јесте јер најтачније означава при, још неконтролисани осећај који ме подстакао да се одлучим за овај напис.

Могao бих на овој патетици наслова остати и изнети свој осећај стида, којег се не могу ослободити када видим како због економске неефикасности губимо своје некада добро име и како због свега тога копни и наше самопоштовање, поверење у себе које нам је потребније него било када досад. Могao бих, значи, да наставим у том смислу, у мрачној лиричности словеначког човека који је, обично, увек немоћна жртва, увек кривицом других блокиран, па друштву и себи не може дати оно што би могао и за шта сматра да би га дубље осмишљавало.

У последње време више пута сам чуо, или читао, констатацију да наша привреда једнострано више не може овако даље, јер су је разне дажбине и одузимања тако исцрпили да већ морамо говорити о последњој граници могућег и допуштеног. Докази овог стања у процентима веома су различити; зато их нећу употребљавати јер би њиховим навођењем, оваквим или другачијим, могао да заведем читаоца у несигурност, а свакако ка стварима које нису суштине овог размишљања...

Развијена еколошка свест пробија кроз податак да се 62,9 одсто анкетираних изјаснило против градње објеката који загађују околину. Расположење према алтернативним покретима („спреман сам да учествујем у њима“) исказало је 43,7 посто Словенаца.

За промишљање словеначких ставова занимљиво је још да 81,5 одсто анкетираних не верује у чудеса Госпе из Међугорја, на пример, а 55,3 посто слаже се са Смолеовом божјом честитком. Затим: 67,6 процената анкетираних изјаснило се против вербалног деликта, 50,8 одсто људи боји се сиде (а 46,9 не), 64,4 одсто Словенаца сматра да Југославија треба да објави документе о Валдхајму и 79,9 процената њих сматра да би им милиционер помогао у свакој ситуацији.

— Криза није реафирмисала потрбу за репресијом — каже Тош. — Разумевање са ситуацију у којој се налазимо исказује се као позитивно вредновање алтернативних излаза из кризе. Људи се од власти окрећу ка законитости, од манипулација ка дијалогу, од праксе снимања непријатеља ка одбијању таквих захтева.

Доктор Тош објашњава да је учињен прави заокрет у схватању традиционалног класног непријатеља. Унутар догматских класификација, непријатељско је било све у вези са приватним власништвом, индивидуалном иницијативом, црквом, интелекнцијом. Овогодишње истраживање показује да људи високо вреднују

Језиком цивилизације речено, нови обрачунски систем представља реарваризацију друштва. И зато се стварно стидим и осећам се понижењем. Тако грубо заустављање развоја цивилизације, насилна измена мислећег човека који је и произвођач, у неинвентивног, само механичког произвођача — јер не знамо да преусмеримо средства, јер страхујемо да реструктурирамо друштво од бирократског у стваралачко — може постати наш највећи друштвени пораз. Свакако је потребно јасније утврдити оцињеност тог закона како бисмо убудуће знали по коме назвати овај неизбежан пораз.

Па ипак, стручњаци тврде: све друштвене делатности (школство, култура, здравство, спорт) захватају у Словенији од 9 до 12 одсто друштвеног производа. Код оптималне горње границе, којој смо се приближили крајем прошле године, то је нормално и стимулативно, а код доње критично. Уштеда привреде је при том незначитна. Зато се у човеку нужно рађа сумња: зар иза тога не стоји још нешто друго? Уз помисао на неке предлоге за промену Устава (управо на подручју школства), примена новог обрачунског закона не отвара споредна већ главна врата у унитаризам: само један школски систем, заједнички програми, исти квалитетни ниво, а сутра већ — као логична последица свега тога — само један заједнички језик, итд.

Али, то је већ нова тема за размишљање“.

(„Дело“, 25. 7. 1987)

свака који добро привређује, занатлију који је успешан, интелектуалаца који критикује друштвену ситуацију.

Омладинци, са свим демократским захтевима које постављају и због чије су лоше југословенске презентације створени поједини стереотипи о Словенцима, у словеначкој јавности имају велику подршку. Тош сматра да се већ може говорити о омладинском покрету који је питањима као што су укидање члана 133. Кривичног закона СФРЈ, цивилно служење војног рока, захтеви да се легализује штрајк или редефинисање еколошких проблема — успео да окупи Словенце.

НАЦИОНАЛНО ПУНОЛЕТСТВО

Истраживачи кажу да је словеначка јавност сазрела. Идеја о њеном пунолетству није само реторички трик (19 година се већ посматра кроз оваква истраживања). У разговору организованом у „Делу“ поводом овог годишњег истраживања, др Петер Клипар уверава да је дубока социјална криза нагнала људе да реалније сагледају ситуацију, да буду критичнији према узмицању демократије и самоуправљања, према корупцији, привилегијама, па и потиштености. Др Зденко Ротар ову оцену допуњује ставом да је у том тренутку легитимитет добило такозвано цивилно друштво у коме многи виде алтернативни излаз из кризе. Он сматра да се ни у ком случају не може говорити о политичкој апатији већ о високом ступњу политичке осведечености и спремности људи да учествују у свим активностима које би, по њиховом мишљењу, могле да извуку друштво из агоније у коју је запало.

ГДЕ ЈЕ САВЕЗ КОМУНИСТА

— Питање односа према Савезу комуниста редовно постављамо — каже др Тош. — Прошле године је вера у Савез комуниста била на нивоу 1968, која се памти по највећој критичности. Ове године је критичност за пет одсто већа. За мене је право питање — шта заправо Словенци вреднују када проценују политику СК? То тек захтева дубље и свестраније истраживање. Мој је утисак да је реч о критичном односу према Партији као монополу.

Да ли је у Љубљани заиста све другачије или их стварно други не занимају? Питања мењају облик већ после ових прелиминарних резултата истраживања јавног мњења. Са становишта званичне политике, сваки податак требало би да буде веома важан. У ред питања на основу којих се процењује свака политика — шта чини, шта допушта, шта жели да постигне — спада и оно основно: шта о њој народ мисли. У југословенским оквирима, за сада, на жалост, релевантно можемо говорити само о словеначком народу.

■ ВЕРИДА РУПАР

војна хунта у београду

„Нова ревија“ у најновијем броју (двоброј 61/72) опет својим читаоцима нуди својеврсну атракцију. Овог пута то је, ни мање — ни више него наговештај могућности за извршење државног удара у Југославији и долазан на власт једне (дабоме, унитаристичке) војне хунте!

У тексту под насловом „Yugoslavia's security dilemmas“ или држава на „лицитацији“ аутор Виктор Блажич позива се на часопис „The Journal of Strategic Studies“ који у Лондону издаје истоимени Институт (за стратешке студије), односно некакав текст који је у овој публикацији објављен пре две године (септембра 1985) из пера аутора по имену М. Миливојевић. Зашто је аутор текста у „Новој ревији“ чекао баш две године (а не, рецимо, три или седам) да се осврне на текст из Лондона и зашто се њему обраћа управо данас, остаје нејасно.

Блажич нашироко препричава лондонског аутора. Наводи како овај „после веома поједностављене анализе основних аспеката спољне и унутрашње безбедности Југославије и после доста тачне констатације да одбрамбена способност те државе — уз све безбедносно покриће од стране Запада — зависи пре свега од њене унутрашње чврстине“, да би потом закључио како се овај „упустио у прогнозирање могућег развоја југословенске кризе и из тога понудио своје препоруке за политичку и војну стратегију Запада према Југославији“.

Ево, најпре, неколико карактеристичних гледишта из тог (лондонског) текста, онако како их је прочитао чланкописац у (Љубљанској) „Новој ревији“: то је битно за касније одмеравање становишта (аутора написа у „Новој ревији“), која нам се у овом случају чине много занимљивијим.

Како: „Пошто СКЈ није био способан да реши национално питање и у доброј мери је подлегао 'националистичком', односно 'локалним' утицајима — његова разједињеност само одражава етничке спорове унутар земље — угрожен је и интегритет земље, а тиме и најважнији носилац стратегијског интереса Запада у овом делу света, будући да се тај интерес ослања на постулат који гласи: интегритет Југославије по сваку цену. И, наоко је југословенска војска једина државотворна снага која је још способна да Југославију очува у кохерентном стању, због испољене неспособности СКЈ, сам по себи се намеће закључак да ће југословенска криза пре или касније потражити излаз у војној интервенцији и да се немо друго разумно решење не може ни замислити. Зато Запад треба у име свог стратегијског интереса да подржи овакво решење, значи да будућој хунти на власти пружи потребно финансијско покриће, пре свега у облику војне помоћи... Очита неспособност СКЈ за решавање националног питања и још више економска криза, довели су до повећања политичког утицаја југословенске војске, нарочито после догађаја 1971. у Хрватској и оних 1981. на Косову. Уз то што је војска најснажнији ослонац СКЈ она је истовремено и држави најодговнија структуре“. Њена лојалност је безусловна, вечита и никада није била под ултиматом све од последњег рата. То се не може рећи за СКЈ. Очување државног јединства и прикључавање југословенске државе у њеним

садашњим границама, јесте примарна мисија југословенске војске... Њене наглашене вредности су дисциплина, јединство, ред и спремност на употребу силе приликом решавања политичких проблема. Наглашавање ових вредности од стране војних старешина и политички утицајних организација, каква је Савез бораца, у Југославији је увек било присутно, али у последње време све чешће у ширем контексту економске, политичке и културне кризе. Приче о југословенском Јарузелском се све више шире.

Ако војска преузме власт једва да је вероватно да би државни удар прошао без крви, као у Пољској 1981. године. Ако би отпор био знатнији и ако би војска желела дати незаборавну лекцију одређеним репу-

ЗАШТО ИНСИМУАЦИЈЕ НА РАЧУН СКИХ ЈЕДИНИЦА

блинама и покрајинама могло би да уследи и обимније проливање крви. Немилосрдан наступ војске на Косову 1981. године и касније, као и снага народног отпора против војске на Косову, упозоравају на злостан преседан... Међутим, уколико унутрашњеполитички развој буде довео до ситуације у којој би се морало бирати између масовних немира — који су све вероватнији — и војног режима, онда би такав режим силом прилики и преузео власт. Такав развој ствари био би из разлога реалне политике вредан подршке Запада...“

И тако даље и томе слично је, према интерпретацији „Нове ревије“, пре две године писао лондонски часопис. Зашто је тако (или већ тако некако) писао, могло би се можда наслутити, мада је посве јасно зашто се његове слутње о „скором“, „известном“ и „неизбежном“ војном удару у Југославији у међувремену нису оствариле.

На овом месту морам направити једну дигресију. Пре неколико година, када се појавила и на Западу била веома популарна књига пензионисаног британског генерала сер Џона Хакета (једног од ветерана у Одељењу за стратешке студије НАТО-а) „Трећи светски рат“, који је по овом аутору требало да започне 1985. године и то баш у Југославији (то му се чинило, ненаоко највероватнијим) мој пријатељ, уредник щубљанског „Дела“ Андреј Новак и ја били смо у прилици да разговарамо са водећим људима (поменутог лондонског Института за стратешке студије). Питали смо их шта